

Курмаєв Петро Юрійович

д.е.н., професор кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Рибчак Віталій Іванович,

к.е.н., доцент кафедри маркетингу,
Уманський національний університет садівництва

Рибчак Олена Сергіївна,

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту,
Уманський національний університет садівництва

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Зменшення рівня енергетичної залежності нашої країни, збільшення частки альтернативних джерел енергії потребує відповідного інвестиційного забезпечення. Метою статті є аналіз сучасного стану інвестиційного забезпечення енергетичної галузі України та розробка пропозицій щодо підвищення його ефективності. У процесі наукового дослідження використовувалися наступні методи: факторний аналіз – при виявленні впливу факторів на основні показники функціонування енергетичної галузі України; експертних оцінок – з метою формування пропозицій щодо підвищення ефективності інвестиційного забезпечення енергетичної галузі; структурно-системний аналіз – для визначення основних тенденцій функціонування енергетичної галузі. Досліджено основні показники, які характеризують функціонування енергетичної галузі України, її інвестиційне забезпечення. Проаналізовано світовий досвід інвестиційного забезпечення енергетичної галузі. Зазначено, що сучасний етап розвитку енергетичної галузі України характеризується наявністю комплексних проблем: дефіцит фінансових ресурсів, зношеність основних фондів, неефективне використання енергоресурсів, низький рівень впровадження енергозберігаючих технологій. Аналіз статистичної інформації та узагальнення літературних джерел засвідчило, що зношеність виробничих фондів становить понад 60%, а частка інвестицій у розвиток енергетики складає близько 1%. Вказується, що для нашої країни вирішення проблеми інвестиційного забезпечення енергетичної галузі, зниження вартості запозичених фінансових ресурсів набуває загальнодержавного значення. У статті виконано порівняльний аналіз доступності джерел фінансування енергетичної галузі. Проаналізована динаміка іноземних інвестицій у дану сферу. Виділені перспективні інструменти державного регулювання інвестиційного забезпечення енергетичної галузі, обґрунтована доцільність їх використання. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Визначено перспективні напрями інвестиційного забезпечення енергетичної галузі України. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці практичних аспектів формування конкурентного енергетичного ринку в Україні, підвищенні ефективності реалізації програм фінансування впровадження енергозберігаючих технологій.

Ключові слова: інвестиції, державне регулювання, енергетична галузь, ефективність, енергетичний ринок.

ВСТУП

Ефективність функціонування енергетичної галузі, реалізація програм енергозбереження, впровадження інновацій потребує відповідних інвестиційних ресурсів.

Сучасний етап розвитку енергетики України характеризується наявністю комплексних проблем: дефіцит фінансових ресурсів, зношеність основних фондів, неефективне використання енергоресурсів, низький рівень впровадження енергозберігаючих технологій.

Постановка проблеми. У науковій праці [1] вірно зазначається, що енергоемність економіки України у розрахунку витрат енергоресурсів на створення одиниці вартості ВВП перевищує аналогічний показник країн ЄС у 2-5 разів. З вичерпуванням традиційних енергоресурсів ця проблема політизується, оскільки енергетична залежність містить потенціал політичного впливу з боку країн-експортерів, що поєднує її з небезпеками національного рівня [2, С. 11]. Вищезазначене

зумовлює необхідність дослідження проблематики інвестиційного забезпечення енергетичної галузі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти інвестиційного забезпечення паливно-енергетичного комплексу розглядалися у наукових працях вчених: Р. Марголіса (Robert M Margolis), Г. Немета (Gregory F. Nemet), Б. Слупського, А.І. Шевцова та інших. Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані із аналізом сучасного стану інвестиційного забезпечення енергетичної галузі України.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз сучасного стану інвестиційного забезпечення енергетичної галузі України та розробка пропозицій щодо підвищення його ефективності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблематика інвестиційного забезпечення енергетичної галузі має комплексний характер. Її необхідно розглядати з виділенням фінансової та

організаційної компонент.

У сучасних умовах функціонування енергетичної галузі доцільно визначити п'ять основних джерел інвестиційних ресурсів: власні кошти суб'єктів господарювання; кредитні ресурси фінансових установ; кошти державного та місцевих бюджетів; лізинг; грантові програми.

Достатньо цікавим є науковий підхід [3], у рамках якого пропонується об'єднати джерела інвестиційних ресурсів у дві групи: прямі та непрямі.

До першої групи колектив авторів [3] відносить ті джерела фінансування, з яких грошові кошти спрямовуються безпосередньо на реалізацію відповідних заходів: державний і місцевий бюджети, державний фонд енергозбереження, кошти суб'єктів господарювання, у тому числі власні, кредити, кошти міжнародних організацій, безповоротне асигнування.

До другої групи джерел віднесено ті, що

спрямовуються через посередників та/або мають нематеріальну форму: фонди енергозбереження на підприємствах, лізинг, перформанс-контрактинг, договори енергоефективного підряду.

Проблема залучення інвестицій у паливно-енергетичний комплекс є надзвичайно гострою. Ретроспективний аналіз процесу інвестиційного забезпечення енергетичної галузі дозволив нам виділити два етапи. На першому етапі (2010-2013 рр.) спостерігається зростання обсягів капітальних інвестицій більш, ніж у 3,1 рази, іноземних – у 7,9 разів. Другий етап (2013-2015 рр.) характеризується зменшенням інвестицій на 27,1%, іноземних – на 65% (рис. 1). Так, частка залучених іноземних інвестицій станом на 31 грудня 2015 року складала 11,3% загального обсягу вкладень нерезидентів у промисловість України.

Рис. 1. Динаміка обсягів капітальних інвестицій в Україні, млн грн, 2010-2015 рр.

Джерело: розраховано авторами на основі [6]

Як наслідок, спостерігається недофінансування даної галузі та, зокрема, енергоефективних проектів у житлово-комунальному господарстві України [7].

Дослідження інвестиційного забезпечення підприємств енергетичної галузі засвідчило, що в сучасних умовах розвитку національної економіки частка власних коштів є низькою у результаті погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання. Дані табл. 1 ілюструють тенденцію зростання частки збиткових підприємств у енергетичній галузі. Так, протягом 2010-2014 рр. їх частка зросла на 8,3%, а сума збитків у 2014 році становила 22767,2 млн грн.

У сучасних умовах функціонування національної економіки, існуючого дефіциту бюджету та високої частки соціальних програм не доцільно розраховувати на кошти бюджетів як джерело інвестиційних ресурсів у контексті технічного переоснащення підприємств галузі.

Вищезазначене зменшує ступінь реалізації економічних інтересів суб'єктів енергоринку,

негативно впливає на стан аварійності та безперебійності функціонування відповідної інфраструктури.

У той же час, забезпечення ефективного розвитку енергетичної галузі потребує суттєвих інвестиційних ресурсів. Згідно Енергетичної стратегії України на період до 2030 р., загальна сума коштів для фінансування передбачених заходів складає 1072,0 млрд грн (табл. 2).

Аналіз даних табл. 2 вказує, що протягом прогнозного періоду частка нафтогазової промисловості, електро- та теплоенергетики становитиме 73,9% сукупних інвестицій.

Саме тому, основну роль у переході до технологічної моделі розвитку ПЕК країни відіграватиме поліпшення його фінансового забезпечення, оскільки від його ефективності багато в чому залежить конкурентоздатність країни на світовому ринку, а також енергетична безпека [9, С. 11].

Таблиця 1

Фінансові результати в сфері виробництва та розподілу енергетичних ресурсів, млн грн

Рік	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які отримали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат (прибуток)	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат (збиток)
Фінансові результати до оподаткування					
2010	6697,2	53,2	7405,5	46,8	708,3
2011	13243,7	55,4	13829,9	44,6	586,2
2012	4473,3	50,3	9103,2	49,7	4629,9
2013	5816,1	45,1	12275,5	54,9	6459,4
2014	-22767,2	44,9	2304,4	55,1	25071,6
Чистий прибуток (збиток)					
2010	4363,9	51,5	5138,2	48,5	774,3
2011	9809,5	53,6	10439,3	46,4	629,8
2012	3765,0	48,9	7694,3	51,1	3929,3
2013	4445,2	45,1	10130,6	54,9	5685,4
2014	-22231,3	43,9	1873,1	56,1	24104,4

Джерело: [5, С. 228, С. 237]

3 метою підвищення рівня енергетичної безпеки, важливим є реалізація заходів, спрямованих на зниження енергоспоживання, підвищення питомої ваги альтернативних джерел енергії.

В Україні фінансування енергозбереження, в основному, проводиться за інвестиційними проектами – програмами, які розробляються на всіх ієрархічних рівнях [2]. Також, важливою складовою механізму фінансування енергоефективних проектів є заохочення суб'єктів підприємницької діяльності до

енергозаощадження. Проте, Держенергоефективності протягом 2014-2015 рр. не забезпечило реалізацію завдань напряму, викладеному у п. 2 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1056 від 17 жовтня 2011 р.

Таблиця 2

Напрямки фінансування заходів Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.

Напрямок	Інвестиції, млрд. грн. (у цінах 2010 р.)		
	Усього, 2012-2030 рр.	2012-2020 рр.	2020-2030 рр.
Електро- і теплоенергетика, у т.ч.	785	382	403
Електричні мережі	187	103	84
Теплова генерація	324	147	177
Гідрогенерація	60	50	10
ВДЕ	130	40	90
Система тепlopостачання	84	42	42
Атомна енергетика	391	127	264
Вугільна промисловість	83	64	19
Нафтогазова промисловість, у т.ч.	562	176	386
Газотранспортна система	52	30	22
Газорозподільна система	50	30	20
Нафтотранспортна система	7	3	4
Видобуток газу	316	60	256
Видобуток нафти	93	20	73
Розвиток біопалива	7	4	3
Нафтопереробка	37	29	8
Сумарні інвестиції	1821	749	1072

Джерело: [8]

До того ж, Держенергоефективності не забезпечило проведення конкурсного відбору енергоефективних проектів щодо модернізації та заміни котлів з переведенням їх на альтернативні види палива. Як наслідок, фінансування цього заходу не здійснювалося, кошти не використовувалися [10, С.

24].

З іншої сторони, у державному бюджеті на 2015 рік взагалі були відсутні видатки на державну підтримку заходів з енергозбереження через механізм здешевлення кредитів, хоча станом на 01.01.2015 р. залишок невикористаних у попередні періоди коштів,

які надійшли від штрафних санкцій за порушення законодавства у сфері енергозбереження, становив 24,7 млн гривень.

Крім цього, не в повному обсязі були використані кошти, отримані за Угодою між Урядом України та ЄС про фінансування «Підтримки виконання Енергетичної стратегії України в галузі енергоефективності та відновлювальних джерел енергії» в обсязі 498,1 млн грн [10, С. 33].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для нашої країни вирішення проблеми інвестиційного забезпечення енергетичної сфери, зниження вартості запозичених фінансових ресурсів набуває загальнодержавного значення.

Тому, враховуючи сучасний, загалом незадовільний стан інвестиційного забезпечення енергетичної галузі, доцільною є реалізація комплексу заходів, спрямованих на створення передумов для вирішення проблеми дефіциту фінансових ресурсів:

- підвищення ефективності механізму

залучення грантових коштів;

- зниження рівня тінізації енергетичної галузі;
- надання державних гарантій по кредитах або облігаційних позиках, що залучаються для реалізації енергозберігаючих проектів;
- фінансування заходів у сфері розвитку нормативно-правового, забезпечення, проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт, навчання, інформаційної підтримки та пропаганди енергозбереження й підвищення енергетичної ефективності;
- підвищення ефективності використання інструментів державного регулювання;
- створення передумов для зростання інвестиційної привабливості економіки України.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці практичних аспектів формування конкурентного енергетичного ринку в Україні, підвищенні ефективності реалізації програм фінансування впровадження енергозберігаючих технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байрамов Э. Формирование направлений инновационного развития Украины / Э. Байрамов // Аудитор. – 2015. – № 1. – С. 8-15.
2. Шийко В. Проблеми фінансування енергозбереження у газотранспортній галузі [Електронний ресурс] / В. Шийко, Т. Оришин, К. Кузик. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2495>.
3. Перспективи енергозабезпечення України в контексті світових тенденцій: Монографія / За заг. науковою ред. А Шевцова. – Д.: РФ НІСД, 2008. – 208 с.
4. Kurmaiev P. Innovative and replenishment approach to regional economy management / P. Kurmaiev // European Researcher. – 2013. – №1. – Р. 28-31.
5. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання». – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 465 с.
6. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності за 2010-2015 роки [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_p_u_e_bez.htm.
7. Завора Т. М. Фінансове забезпечення енергоефективних заходів у житлово-комунальній сфері [Електронний ресурс] / Т. М. Завора, В. О. Пожидаєва. – Режим доступу: http://77.121.11.9/bitstream/PoltNTU/230/1/тези_ломбард%202.pdf.
8. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. [Електронний ресурс] / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/>
9. Квач Я. П. Стан і характеристика системи фінансового забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу / Я. П. Квач // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – № 2. – С. 10-15.
10. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, передбачених на здійснення заходів у сфері енергоефективності та енергозбереження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16748159/Zvit_3-2.pdf?subportal=main.
11. Kurmaiev P. Actual problems of renewable energy's usage / P. Kurmaiev, V. Rybchak // Development of Regions in Knowledge Economy. – Warsaw: Warsaw University of Life Sciences Publishing, 2014. – Р. 47-53.
12. Ткаченко Я. С. Фінансове забезпечення енергозберігаючих проектів в Україні / Я. С. Ткаченко, В. А. Нестеренко // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2013. – №1. – С. 58-64.

Курмаев Петр Юрьевич, Рыбчак Виталий Иванович, Рыбчак Елена Сергеевна

АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Уменьшение уровня энергетической зависимости нашей страны, увеличение удельного веса альтернативных источников энергии требуют соответствующего инвестиционного обеспечения. Целью статьи является анализ современного состояния инвестиционного обеспечения энергетической отрасли Украины и разработка предложений по повышению его эффективности. В процессе научного исследования использовались следующие методы: факторный анализ – при выявлении влияния факторов на основные показатели функционирования энергетической отрасли Украины; экспертных оценок – с целью формирования предложений по повышению эффективности инвестиционного обеспечения энергетической отрасли; структурно-системный

анализ – для определения основных тенденций функционирования энергетической отрасли. Исследованы основные показатели, которые характеризуют функционирование энергетической отрасли Украины, ее инвестиционное обеспечение. Проанализирован мировой опыт инвестиционного обеспечения энергетической отрасли. Отмечено, что современный этап развития энергетической отрасли Украины характеризуется наличием комплексных проблем: дефицит финансовых ресурсов, изношенность основных фондов, неэффективное использование энергоресурсов, низкий уровень внедрения энергосберегающих технологий. Анализ статистической информации и обобщение литературных источников показало, что износ производственных фондов составляет более 60 %, а удельный вес инвестиций в развитие энергетики составляет около 1%. Указывается, что для нашей страны решение проблемы инвестиционного обеспечения энергетической отрасли, снижение стоимости заемных финансовых ресурсов приобретает общегосударственное значение. В статье выполнен сравнительный анализ доступности источников финансирования энергетической отрасли. Проанализирована динамика иностранных инвестиций в данную сферу. Выделены перспективные инструменты государственного регулирования инвестиционного обеспечения энергетической отрасли, обоснована целесообразность их использования. Предложен комплекс мероприятий по повышению эффективности использования финансовых ресурсов. Определены перспективные направления инвестиционного обеспечения энергетической отрасли Украины. Перспективы дальнейших исследований заключаются в разработке практических аспектов формирования конкурентного энергетического рынка в Украине, повышении эффективности реализации программ финансирования внедрения энергосберегающих технологий.

Ключевые слова: инвестиции, государственное регулирование, энергетическая отрасль, эффективность, энергетический рынок

Kurmaiev Petro Ju., Rybchak Vitaliy I., Rybchak Olena S.

ANALYSIS OF INVESTMENT SUPPORT OF UKRAINE'S ENERGY SECTOR

Reducing of energy dependence of our country and increasing of the share of alternative energy sources require appropriate investment support. The article is an analysis of the current state of energy sector investment support of Ukraine and proposal development for improving its efficiency. The following methods have been used for the scientific research: factor analysis – in identifying of the impact of factors on the basic performance indicators of the energy sector of Ukraine; expert assessments method - for proposal development of improving of the efficiency of energy sector investment support; structural and system analysis – for determining of the major trends of the energy sector functioning. The article investigates the basic parameters that characterize Ukraine's energy sector functioning and its investment support. Global investment experience of energy sector has been analyzed. It is noted that the current stage of Ukraine's energy sector development is characterized by complex problems: lack of financial resources, depreciation of fixed assets, inefficient use of energy, low adoption of energy-efficient technologies. Statistical information analysis and literature synthesis showed that depreciation of assets is more than 60%, and the share of investment in energy development is about 1%. It has been stated that for our country solution of the problems of energy sector investment support and reducing the cost of borrowed funds has become national importance. The comparative analysis of the availability of funding sources for the energy sector has been made in the article. The dynamics of foreign investments in this sphere has been analyzed. The article emphasizes advanced tools to ensure state regulation of energy sector investment and substantiates the motivation of their use. A set of measures to improve the efficient use of financial resources has been suggested. The promising areas of investment support of Ukraine's energy sector have been identified in the article. Prospects for further research are to develop practical aspects of a competitive energy market in Ukraine and improve the effectiveness of funding programs on energy-efficient technologies.

Key words: investment, state regulation, energy sector, efficiency, energy market.

Одержано 15.09.2016 р.